

מתווה הפרטת הכשרות

נייר עמדה

כולל
נספח
כלכלי

כשרות ממלכתית או פרטית?

תקציר:

- מתווה הפרטת הכשרות אינו דומה להפרטה בכל תחום כלכלי אחר, והוא עלול להמיט חורבן על מערך הכשרות בישראל, זאת בשל כמה סיבות מרכזיות:
- הפיכת המערך למסחרי ותחרותי מוציאה מהמשוואה את העסקים הקטנים והרחוקים שנתינת הכשרות בהם איננה כלכלית.
 - כאשר מערך הכשרות מקבל את הכסף ישירות מבעלי העסק עליו הוא משגיח, יהיה לממונים קשה מאוד להסיר את הכשרות ממנו בעת הצורך, כאשר בכך הם יודעים ששכרם ייפגע.
 - נבכי הכשרות והפרטים הרבים אינם מאפשרים לצרכנים לשפוט מי מעניק להם שירות טוב, וממילא אין גורם מונע מגופים שאינם עושים את מלאכתם נאמנה להמשיך ולפעול.
 - מחירי הכשרות יעלו בהכרח, בעקבות הצורך למימון מנהלות הכשרות (שכיום מופעלת על ידי המועצות הדתיות), ובעקבות כפל כשרויות שידרשו בעלי העסקים לממן על מנת להגיע לציבורים רחבים.
 - התחרות על לבם של בעלי העסקים (שמעדיפים כמה שפחות הגבלות ופיקוח), והנסיון להוזיל את עלויות הכשרות, יגרמו בהכרח לפגיעה ברף הכשרות המינימלי.
 - מנגד, גם רף החומרות יעלה על ידי העסקים שמבקשים לפנות לקהל ה'מחמיר', עם השנים רף זה יוצב כרף הבסיסי, הפער בין רמות הכשרות יגדל, והקושי לקיים חברה בריאה שסועדת זה אצל זה יתגבר.
 - תפקוד מערכות הכשרות יתקל בקושי רב כאשר בכל רגע נתון בעל העסק יכול לעבור לפיקוח אחר, וממילא לא יהיה לו מה להפסיד מהסרת הכשרות.
 - הפרטת הכשרות לוקחת בחשבון זמן מה שבו יהיו כשרויות שאינן אמינות בשוק, עד שבסופו של דבר הן ייפלטו ממנו. שומרי כשרות אינם יכולים להרשות לעצמם מצב שכזה אפילו לא באופן זמני.
 - הפרטת כשרות מניחה שברגע שמתגלה תקלה באחד מגופי הכשרות הוא יאבד מיידית את הרשיון שלו להענקת כשרות ברחבי הארץ. הנחה זו אינה עומדת במבחן המציאות, ולמעשה ניתנות הזדמנויות שניות, נעשה שימוש וכדומה, וגופי הכשרות ממשיכים לפעול לאורך השנים גם אם נמצאו בהם תקלות.
 - חזון המדינה היהודית מחייב לשאוף למצב שבו כולם סומכים על כשרות אחת מרכזית, ובוודאי שהקריטריונים לכשרות אחידים בכל מקום כך שכל אחד ידע בדיוק מה הוא אוכל. הפרטת הכשרות מרחיקה אותנו צעדים רבים מהחזון הזה.

פתיחה

לבוגרי תחום העסקים וההייטק רעיון הפרטת הכשרות קוסם ביותר. אין להם סיבה לחשוב שמה שהצליח בכל תחום אחר לא יצליח גם כאן. מעניין שדווקא כל מומחי הכשרות ומי שעוסק בתחום ברצינות (כולל מבקר המדינה) אינם מראים התלהבות רבה מהרעיון וחושבים שהנזק שבו רב על התועלת. אז מה הם מבינים יותר מאנשי ההייטק? את התשובה יש לחלק לשני תחומים: ערכי ומעשי.

הפן הערכי

מעת הקמתה של הרבנות הראשית, השתדלה זו לספק את צורכי הדת לכל דורש, גם כאשר נעשו הדברים ללא מטרות רווח. בתחום הכשרות התבטאה מחויבותה לכלל הציבור בהתאמות של רמת הכשרות לציבורים שונים, כדי שירבו העסקים הכשרים, ובכך יזכה כלל הציבור ברמת כשרות מזערית לכל הפחות. מסירת הכשרות לידי גופים פרטיים רווחיים, שכלכלתם תלויה בכדאיות נתינת הכשרות, עלולה להפחית את כמות העסקים הכשרים באופן דרסטי. לדוגמה: עסקים באזורים מבודדים, ששליחת משגיח אליהם כדי שיפקח על רמת הכשרות בהם אינה רווחית - ייוותרו ללא כשרות. כמו כן, כדי להגן על שמן הטוב, מערכות כשרות רבות לא תהיינה מעוניינות לספק לעסקים רמת כשרות נמוכה, גם כאשר האלטרנטיבה תהיה מכירת טרפות ונבלות.

ממילא, הפקרת מערכת הכשרות לחסדיהן של מערכות כשרות פרטיות פוגעת למעשה בעיקר בציבור המסורתי, ששמח לשמור כשרות, אך יש גבול למאמצים שהוא מוכן להשקיע לשם כך. לתפיסתנו, מתפקידה של מדינת ישראל לאפשר אקלים יהודי שבו כל תושב יוכל לקבל שירותי דת בנקל, בלא צורך לטרוח לשם כך.

הפן המעשי

על מנת לבחון האם רעיון ההפרטה מתאים למערכת הכשרות, צריך להבין תחילה את היסודות שעליה נשענת ההפרטה:

חברות שונות מתחרות על
אספקת השירות / המוצר

הצרכנים משמשים מעין 'שופטים'
בין החברות

כדי שהצרכנים יבחרו בהן
החברות משפרות את טיב המוצר
/ השירות, שירות לקוחות, נגישות
ושקיפות, וכדו'

כדי שהצרכנים יבחרו בהן,
החברות מוותרות על רווחים כדי
להוזיל עלויות

חברות שפוגעות בטיב המוצר
/ השירות כדי להוזיל את
העלות, נדחות על ידי הצרכנים
שמעוניינים במוצר איכותי

השוק כולו מקבל דחיפה
להתייעל, ולהפיק מוצר איכותי
במחיר הזול ביותר, לחברות שאינן
מצליחות לעמוד בכך אין ביקוש
והן נסגרות

השוק מאזן את עצמו, ונותרות בו
החברות היעילות בלבד

לאחר שעקרונות ההפרטה לפנינו, נבחן האם ביכולתן לשפר גם את מערך הכשרות:

1. שקיפות ונגישות - בתחומים אחרים, כדי להתחרות על ליבם של הצרכנים, מפרסמים ומגיישים הגופים השונים את היתרונות שהם מספקים בשירותם. לעומתם, עולם הכשרות מורכב מפרטים רבים הדורשים לימוד רב ומסובך הרבה יותר. ככל שיתרבו גופי הכשרות, כך ירבו הניואנסים הדקים שבין הנהלים השונים, ובה בעת תצומצם הבנתו של הצרכן הפשוט בעולם זה. מכיוון שלצרכן אין כלים אמיתיים לבחון את טיב השירות, התחרות איננה יכולה להשיג את יעדיה.

2. התייעלות - לעומת תחומים אחרים שבהם התחרות על ליבו של הצרכן מלווה ביעילות גדולה יותר של המערכת, מערכות הכשרות לרוב אינן באות במגע ישיר עם הצרכן הפרטי, כך שכדי להרוויח עליהן למלא את שביעות רצונו של בעל העסק ולא של הצרכן. נטייתם של בעלי העסקים להתעניין פחות בהשגחה הדוקה ובנהלים מחמירים, וכדי להרוויח יתחרו גופי הכשרות בהקלה על בעלי העסקים, הפחתת שעות משגיח, ויתור על פעולות הדורשות דיווח והשגחה, אישור של היצע חומרי גלם רחב יותר הכולל גם חומרי גלם בכשרות מפוקפקת, וכל אלה יובילו דווקא לירידה ברמת הכשרות ולא לעלייה ביעילותה.

3. הוזלת מחירים - תחרות בדרך כלל גורמת להורדת מחירים. בכשרות לעומת זאת לא ניתן להוזיל את המחירים בלא לפגוע באיכות הכשרות. מחיר הכשרות כעת מגולם בעיקר בשכרו של המשגיח (שגם כיום איננו גבוה במיוחד), והדרך היחידה להוזיל את המחירים היא להפחית את מספר השעות שהוא נוכח בעסק, וההפחתה כמובן תפגע באיכות הכשרות למעשה. בשאר התחומים ההנחה היא שהחברות לא יפגעו באיכות המוצר לשם התחרות, שכן הציבור ימנע מלרכוש את מוצריהם, אך בכשרות לציבור אין שום דרך לשפוט את איכות הכשרות, שכן המוצרים נראים בדיוק אותו הדבר, אף אם המשגיח היה נוכח בעסק שעה אחת ביום, ואף אם לא היה נוכח כלל, וממילא אין שום חסם המונע

מהכשרויות להוזיל את המחיר באמצעות פגיעה באיכות הכשרות. גורם נוסף לייקור הכשרות במהלך הפרטה הוא הצורך של מערכות הכשרות לממן את המערכת עצמה. כיום מערכות הכשרות של הרבנות משתמשות במשאבים של המועצות הדתיות: שירותי מזכירה ורואי חשבון, רכבים, משרדים וכדו'. הפקעת יכולת השימוש במשאבים הללו תגלגל עלויות נוספות לפתחם של העסקים והצרכנים בסופו של דבר. על ההשלכות הכספיות של ההפרטה על מערך הכשרות ראו בהרחבה בנספח הכלכלי להלן.

4.

כפל כשרויות - לעומת תחומים אחרים שבהם לאחר ההפרטה על הצרכן לבחור בשירותיו של אחד מן הזכיינים, ומתוך כך היא גורמת לתחרות ולהורדת מחירים, בתחום הכשרות תגרום ההפרטה פעולה הפוכה: כאשר יהיה השוק רווי בגופי כשרות מגזריים, בלא כשרות בסיסית המקובלת על הציבור הרחב, יזדקק כל בעל עסק לשלם לכשרויות שונות כדי להרוויח מגזרים שונים ככל האפשר, ובכך יעלו מחיריהם של המוצרים בפועל.

5.

כשרות לשם שמיים - לעומת תחומים אחרים שבהם ניתן למדוד את טיב השירות במוצר המוגמר, בתחום הכשרות אופן הכנת האוכל חשוב לא פחות, והוא חייב להיות מלווה ביראת שמיים גדולה, לשם כך על הצרכן לסמוך על אמינותו וישרותו של גוף הכשרות. קשה מאוד לצפות מגוף כלכלי, שכל תוספת של עסק המושגח על ידיו מגדילה את רווחיו, לעמוד על חומות הדת גם כאשר הדבר לא יהיה רווחי לו. האם כאשר יעמוד גוף כזה בפני פרשת דרכים, שבעטיה הוא עלול להפסיד עסקים רבים (לדוגמה: הימצאות חומר גלם חדש וזול שיש ספק בכשרותו), שיקוליו יהיו אך ורק שיקולים הלכתיים וציבוריים טהורים? החשש קיים במיוחד כאשר מדובר ברשתות גדולות או מפעלי תעשייה שהפיקוח עליהם מכניס כסף רב למערכת הכשרות.

קיטוב הכשרות - חזון הפרטת הכשרות צופה שבעקבות מגוון הכשרויות הגדול יאלצו הצרכנים להיות 'צרכנים חכמים' ולברור את הכשרויות המתאימות להם מבחינת רמת הכשרות, כך יוביל המהלך לתחרות בריאה באיכות הכשרות. אומנם, חזון זה אינו מביא בחשבון את השלכותיה המעשיות של תחרות כזו: במערכת הכשרות ישנם שני קטבים - מן העבר האחד עומדים עסקים הפונים לציבור המסורתי, שלגביו כל תעודת כשרות מספיקה. גופי כשרות שינסו לפנות לעסקים אלו יתחרו ביניהם בהורדת רמת הכשרות ושימוש בקולות ודחקים שונים, שספק אם ראוי להשתמש בהם כנוהל ציבורי. מן העבר השני עומדים עסקים הפונים לציבור המקפיד יותר. כדי להתחרות על עסקים אלו ינסו גופי הכשרות למתג את עצמם כ'מהדרין', תוך שימוש בחומרות והידורים שונים, שספק אם הם באמת נצרכים מבחינה הלכתית. אם כיום מרבית הציבור מסתפקים בחותמת כשרות של הרבנות הרבנות, ואף רבים מאלו שמקפידים בביתם על רמה גבוהה יותר מסתפקים בכשרות הבסיסית בעת אירוח או הזמנה לאירוע, לאחר הפרטת הכשרות, כאשר השוק יהיה מוצף גם בכשרויות מפוקפקות, כל אחד יהיה חייב לבחור לעצמו אלו כשרויות הוא אוכל ובאלו הוא 'לא נוגע'. זאת כאמור בשעה שרף החומרות שיוטמעו עם השנים כרף בסיסי אף הוא יעלה, והפערים בין הכשרויות יגדלו. קיטוב זה יוביל ישירות גם לקיטוב האומה, כאשר פערי הכשרות בין המחמיר למקל לא יהיו ניתנים לגישור לשם מפגש משותף. מצד המחמירים יתרבו השאלות על הלגיטימיות של הקולות שבהן נוקטות מערכות הכשרות המקלות (שתתבטאנה לדוגמה בהיתר להשתמש בכליהם של המקילים ובצורך להגעילם). גם מצד המקילים, כאשר יהיו מעוניינים לצרוך רמת כשרות גבוהה כדי לאפשר את המפגש המשותף, יתעורר קושי להבחין בין רמתן של מערכות הכשרות השונות ולהתאימן לרמת הכשרות שהמתארח נוהג בה.

7.

אכיפה - פעולת ההפרטה גורמת להעברת הכוח מידי נותן השירות לידי הצרכן, משום שנותן השירות מודע ליכולתו של הצרכן לעבור בכל רגע אל המתחרים. כדי שהצרכן יישאר נאמן לנותן השירות, על האחרון לספק את השירות לשביעות רצונו של הצרכן. בתחום הכשרות מצב זה יוביל לפגיעה חמורה ביכולת אכיפתם של נוהלי הכשרות: אם בשעה שהרבנות הראשית היא היחידה המוסמכת לתת כשרות, מרחף מעל בעל העסק האיום בהסרת הכשרות ופרסום הפקעת הכשרות מהעסק, הכרוך בפגיעה כלכלית, לעומת זאת כאשר בשוק יהיו גופי כשרות רבים הרשאים לספק שירותי השגחה, מקל האיום יעבור לידי של בעל העסק, שידע תמיד שביכולתו לקבל כשרות ממערכת אחרת אם לא ימצאו מעשיו חן בעיני נותן הכשרות. מדובר בפגיעה בהיררכיה הבסיסית ביחסי משגיח-מושגח, שבה בעל העסק הוא זה שזקוק להשגחה ולא להיפך. פגיעה זו תמוטט לחלוטין את יכולות הפיקוח במדינת ישראל.

8.

מעקב ופיקוח - בתחומים אחרים על זכייני ההפרטה לעמוד בכמה קריטריונים מוגדרים מראש, שעל יישומן בפועל מפקחת המדינה, ולעת הצורך באפשרותה לשלול את רישיונם. לעומתם, מערכת הכשרות הינה מערכת דינמית שמתחדשת כל העת במוצרים ובחומרי עזר מכל העולם; מכשירי חשמל מתחדשים לשימוש המטבח, ושאלות כשרות מורכבות מתעוררות בכל עת. מערכות הכשרות מכריעות בכל יום בכמה שאלות הלכתיות, וישנו קושי גדול לקיומו של מעקב הדוק על התנהלותם התקינה של גופי הכשרות השונים בכל הנושאים הללו. נקודה נוספת שמקשה על הפיקוח היא העובדה שלעומת ההפרטות השונות שבהן ניתן הזיכיון לזכיינים יחידים, מערכת הכשרות תידרש להתמודד עם עשרות גופי כשרות המייצגים מגזרים ותתי מגזרים שונים.

9.

ניסוי ותהייה - הפרטה לוקחת בחשבון בדרך כלל תקופה של ניסוי ותהייה, שבה הצרכנים קובעים מהם המחירים שהם מוכנים לשלם, ותמורת איזו איכות של מוצר. מובן שבענייני הלכה לא ניתן לאחוז באסטרטגיה כזו, כשבמודע ישנה תקופה שבה חלק מצרכני הכשרות יאכלו מכשרויות שאינן מהימנות, עד שיתברר מהן הכשרויות הטובות יותר.

10. הסרת כשרות - תנאי להצלחת הפרטה הוא גוף רגולטורי שעוקב אחר התהליך ועוצר את שחקני השוק שעושים עוול לציבור בצורה קיצונית. אך מהיכרות עם עולם הכשרות עולה שקבלת החלטה על שלילת הכשרות מגוף כלשהו, המשפיעה על אלפי מוצרים ומסעדות, איננה החלטה שמקבלים בקלות, ניתנות הזדמנויות שניות, ובמשך הזמן מוטמעת תרבות קלוקלת שכבר איננה מדליקה נורות אדומות אצל העוסקים במלאכה. נוכל לבחון זאת במבחן המציאות: כיום ישנו גוף אחד שפועל בצורה כזו בעולם הכשרות - מחלקת הייבוא ברבנות הראשית. מחלקה זו מתפקדת הלכה למעשה כרגולטור, היא אחראית על מתן אישורים לכשרויות מחו"ל להעניק כשרות על מוצרים שמיובאים לארץ, ולוודא שההתנהלות שלהם עומדת בקריטריונים שקבעה הרבנות הראשית לישראל. מגמת ההפרטה מבקשת להפוך את פיקוח הרבנות בארץ בדומה לאופן הפיקוח בחו"ל, אך במבחן הניסיון, למעשה בכל שנות קיומה של מחלקת הייבוא, לא זכור וולו מקרה אחד של שלילת הרישיון מאחד מגופי הכשרות להענקת כשרות, וזאת אף שבמהלך השנים הללו התגלו מאות הפרות כשרות, שחלקן גובלות בפשיעה ואף בזדון.

11. אי אחידות - לעומת תחומים אחרים שבהם בעת ההפרטה מציבה המדינה קריטריונים מספר שבהם צריכים הזכיינים לעמוד, גופי הכשרות מונהגים על ידי סמכויות הלכתיות שונות, ולכל אחד מהם דעה והנהגות משלו. נוהלי כשרות שונים באזורי הארץ אינם מוסיפים כבוד ואמינות למערכת הכשרות, והאבסורד ניכר בפרט כאשר רשתות הפועלות באזורים שונים נדרשות לרכישת מוצרים שונים תחת השגחות שונות לכל סניף בנפרד. מצב זה גורם לפקפוק בצורך האמיתי בנהלים ובסייגים שנוקטת מערכת הכשרות. כמו כן נוצר מצב שבו על הצרכן לברר מהם הנהלים המקומיים בכל מוצר ובכל בית עסק שבו בכוונתו לסעוד, כדי לדעת אם הם מתאימים למנהגו ולפסיקת רבותיו. נכון שגם כעת נהלי הכשרות בארץ אינם אחידים בכל הרבנויות, אך כאשר מבקשים לשפר את המצב יש לשאוף לאחידות בעולם הכשרות.

לסיכום: מערכת הכשרות טעונה תיקון, אך ההצעה להפריט את הכשרות אינה הדרך לכך. היא תפגע בעיקר בצרכני הכשרות שאינם בקיאים בתחום ואינם יודעים להבחין בין הרזולוציות השונות בכשרות, והיא עלולה לגרום נזקים ארוכי טווח לחברה הישראלית כולה.

כל מי שחשובות לו המדינה היהודית והיכולת שלנו לחיות יחד, חייב לתמוך דווקא בפעולה הפוכה - לקיחת אחריות כוללת של המדינה על מערכת הכשרות, הסדרת נהלים אחידים וברורים, העמדת מומחי כשרות אמיתיים בראש המערכת הארצית, הקצאת תקנים, וכל יתר הפעולות הנדרשות כדי לדאוג לכשרות בישראל.

נספח כלכלי

המשרד לשירותי דת יחד עם משרד האוצר הכריזו שרפורמת הפרטת הכשרות תוריד את מחירי הפיקוח, ותיטיב עם בעלי העסקים והצרכנים בפן הכלכלי. בשורות הבאות נוכיח כי מדובר בקונספציה מוטעית שמגיעה מתוך חוסר היכרות עם מבנה מערכת הכשרות.

עלויות מערך הכשרות

מערכת הכשרות בנויה ממשורות של הרב המקומי, מנהל מחלקת הכשרות, מפקחי כשרות, מזכירות המספקות שירותי משרד, מנהלי חשבונות, והמשגיח בשטח. מלבד עלות המשגיח בפועל - כלל עלויות הכשרות מתקבלות כיום מהמועצה הדתית וממומנות מתקציבי השלטון המקומי והמשרד לשירותי דת, וכן מאגרות הכשרות. זו הסיבה שכיום אגרות הכשרות שגובה הרבנות זולות במיוחד, ואגרות **שנתיות** למסעדות במדינת ישראל נעות בין 527 ₪ למסעדה קטנה ועד 1,383 ₪ למסעדה גדולה. מנגד, עלות כשרות מטעם תאגידי פרטיים כיום (שצריכים לממן בעצמם את כל המעטפת הניהולית) נעה בסביבות 1,500-2,500 ₪ **לחודש**, דהיינו 18,000-30,000 ₪ **לשנה**. (זאת כמובן ללא שכר המשגיח, והתשלום עבור חומרי גלם מיוחדים). כיום כל עסק רשאי לבחור לעצמו כשרות רבנות בלבד, ולשלם את הסכום המופחת, לפי מתווה ההפרטה כלל העסקים ידרשו לרכוש כשרות מתאגידי פרטיים ולממן את עלות הניהול של התאגיד.

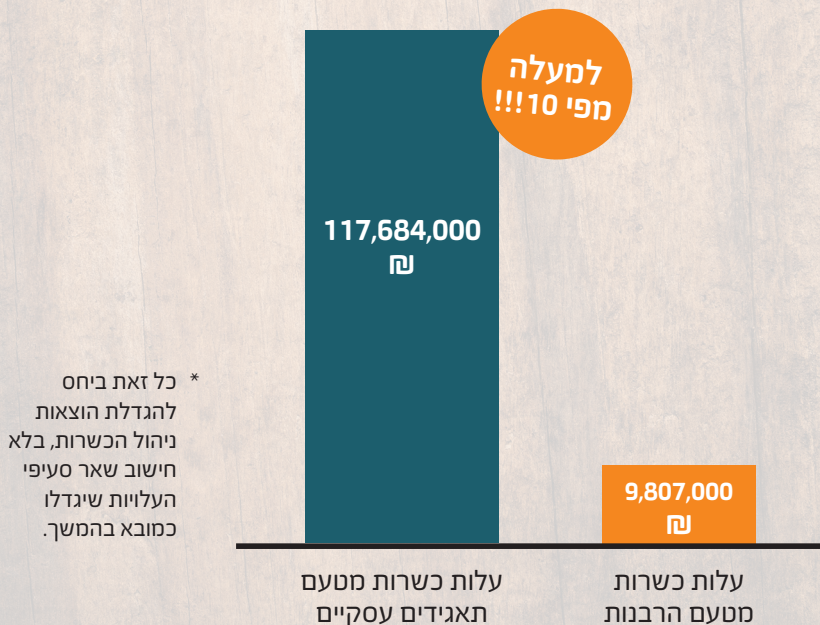
בעל מסעדה משלם היום מסעדה גדולה ברבנות: עד 1383 ₪ בשנה, תאגיד פרטי בין 1500-2500 ₪ לחודש. עליה של למעלה מפי 10 בשנה!

עלות אגרה לשנה לבית עסק

נדגים את השינוי הצפוי בעלויות הכשרות הכלליות במדינת ישראל: לפי תעריף אגרת כשרות הגבוהה ביותר כיום, בעל עסק משלם כיום כ-1380 ₪ בשנה תמורת קבלת כשרות. (על אף שרבים מהם משלמים אגרה נמוכה יותר). נכפיל את הסכום במספר העסקים הידועים לנו כצרכני כשרות במדינת ישראל - 6538 מנגד נעמיד את סכומי האגרות המינימליות שיצטרכו כלל העסקים לשלם אחר הרפורמה, לפחות 1,500 ₪ לחודש לתאגיד הכשרות הזול ביותר הקיים כיום, שהם 18,000 ₪ לשנה.

הבדל בעלויות לכלל בתי העסק הכשרים

איגום משאבים - עלויות משגיחים

ככלל, ככל שהעבודה מרוכזת יותר, בהתאמה היא מצריכה פחות כוח אדם. איגום משאבים נועד להשגת יעילות כלכלית באספקת שירותים ולמניעת בזבז כספי ציבור. הפעלת כמה מערכי כשרות עם כמה רבנים וכמה מפקחים באותו אזור מייקרת הלכה למעשה את עלות הכשרות.

בדו"ח של איגוד יעל בע"מ עבור המשרד לשירותי דת בשנת 2019, נמצא כי 75% מהעסקים נמצאים במרחק של 10 דקות הליכה זה מזה, ובכלל הארץ ישנם כ-2,000 משגיחי כשרות המפקחים על 6,538 עסקים, כלומר: בממוצע משגיח אחד מפקח על כ-4 עסקים קרובים. כאשר כולם מפוקחים על ידי אותו גוף הכשרות הדבר מייעל את העבודה ומוזיל את העלויות. מנגד, מובן שכאשר משגיחים ומפקחים שונים צריכים להשגיח בבתי עסק קרובים עלויות הכשרות יגדלו.

כך לדוגמה מתן כשרות לשוק סיטונאי מהרבנות המקומית, ולא מכמה תאגידים עסקיים, הביא לחיסכון כלכלי של מיליוני שקלים במחירי הפירות והירקות בארץ, במקביל לשדרוג רמת הכשרות, זאת הודות לכך שגוף מקצועי אחד עוסק בתחום, ומתייתר הצורך בכפל תשלומים על אותו מוצר.

מה אומר הנסיון?

חשוב ללמוד מן הנסיון, ולכן נדגים את העלויות החדשות שיוטלו על בעלי העסקים הקטנים, באמצעות חברת 'צהר פיקוח מזון בע"מ', שביקשה לדגול בהפרטה ובעת הקמתה פרסמה בין היעדים את הוזלת עלויות הכשרות.

מפרסומים שונים של מקבלי שירות מהחברה, עולה כי שעת השגחה של משגיח ב'צהר' עולה 73 ₪² לפני מע"מ, בעוד עלותה של שעת השגחה ע"פ חוזר מנכ"ל משרד לשירותי דת היא 37 ₪, דהיינו המחיר גבוה ב-100% ממחיר כשרות הרבנות. גם לקוחות שהמירו את כשרות הרבנות בכשרות 'צהר' מפרסמים לעיתים שהם משלמים כעת יותר מהמחיר של הרבנות. בתחילת דרכה פרסמה 'צהר' טבלאות אגרת כשרות שאותה תגבה מבתי העסק. התעריפים בטבלה היו דומים לתעריפי הרבנות, אולם לפני זמן רב הסירה 'צהר' מאתר האינטרנט את טבלת המחירים, וכיום היא מתאימה את התעריף לבית העסק.

כיום יש 6538 עסקים מפוקחים על ידי הרבנות
שעת השגחה בצהר - 73 ₪
שעת השגחה ברבנות - 37 ₪
ההבדל הוא פי 2 במחיר!

בעיין בדוחות הכספיים של עמותת 'השגחה פרטית' וארגון 'צהר'³, שעוסקים בהנפקת תעודות כשרות אלטרנטיביות לאלו של הרבנות, עולה שלא די בגבית התשלומים הללו מבעלי העסקים, אלא הפעלת מערך שלם של השגחת כשרות מצריכה סכומי כסף גבוהים נוספים, אותם הם משלימים באמצעות תרומות, כך על פי נתוני עמותת 'השגחה פרטית' שהפעילה מיזם כשרות אלטרנטיבי בשנים 2017-2018:

2018	2017	
1,258,178	927,669	תרומות
114,011	257,079	הכנסות מפעילות כשרות

עמותת 'צהר' החלה להפעיל את מיזם הכשרות בשנת 2018 באמצעות חברת בת בשם 'צהר פיקוח מזון'. לצורך ההקמה העבירה העמותה הלוואה לחברה בסכום של 1,285,917 ₪. בשנת 2019 העבירה עמותת 'צהר' סכום של 3,474,916 ₪ לחברת 'צהר פיקוח מזון' בדרך של רכישת שטר הון מהחברה. יש להניח שעולם הכשרות לא ימשיך להתבסס על תרומות שמממנות את הוצאות המנהלה, ולמעשה המשמעות היא שהפעלת מערכי כשרות פרטיים תייקר את עלות הכשרות לעסקים ולצרכנים.

פיטורין

מהלך הפרטת מערכת הכשרות דורש את פיטוריהם של למעלה מ-2000 משגיחים, ובנוסף כ-200 מפקחי כשרות. כיום, מרבית משגיחי הכשרות מועסקים על ידי בעל העסק עצמו. בין העובדים ישנם כאלה עם קביעות וותק, או כאלה המאוימים בפגיעה ניכרת בזכויותיהם. פיטורי המשגיחים תחייב את בעלי העסקים לשלם סכומים ניכרים בעל כורחם עבור דמי הפיטורין המגיעים להם. אין ספק שהטלה של מעמסה שכזו על גבי כלל בעלי העסקים בארץ שיידרשו לשלם דמי פיטורין למשגיחיהם, תייקר את עלות המוצרים.

הרפורמה תביא לפיטורם של 2000 משגיחים ו-200 מפקחי כשרות שזו פרנסתם

כפל כשרויות

מרבית המסעדות הכשרות כיום מקבלות כשרות רגילה או מהדרין מהרבנות המקומית בלבד. רק חלק קטן מהמסעדות בוחרות לקבל השגחה נוספת מבד"צ פרטי. לרוב, הבדצ"ם הפרטיים משתמשים במשגיחי הרבנות המקומיים על מנת שיבצעו גם בשבילים את הפיקוח, וכך הם אינם נדרשים למימון של משגיח נוסף. לטענת משרד האוצר, רפורמת ההפרטה תוזיל את עלויות הכשרות משום שלאחריה לא יצטרך בעל מסעדה לשלם לרבנות. ברם, משרד האוצר לא הביא בחשבון שתאגיד עסקי שפועל לבדו יצטרך לשלוח משגיחים משלו, מה שיעלה יקר יותר. בנוסף, כאשר שוק הכשרות יכול לשלל סוגי כשרות, כאשר גוף כשרות זה אינו סומך על המשגיח של חברו, ידרש בעל העסק לממן שני משגיחי כשרות נפרדים כדי להרחיב את קהל לקוחותיו.

לדוגמה: בצהר בחרו לשלב במערכת הכשרות נשים משגיחות. אין ספק למשל שמסעדה שתבקש לקבל כשרות של צהר, ובמקביל תרצה לפנות גם לציבור החרדי ולקבל גם כשרות של עדה חרדית, לא תוכל להסתפק במשגיחת הכשרות שבוודאי לא תהיה מקובלת על העדה החרדית, וכך תאלץ המסעדה לממן שני משגיחים שונים. כפי שהוכחנו לעיל, הצורך להחזקת כמה תעודות כשרות כדי לפנות לקהלים שונים, יתחזק בעקבות הרפורמה, גם כלפי עסקים שכיום מסתפקים בכשרות המרכזית של הרבנות. ולכך ישנן השלכות בנוסף לכפל המשגיחים, גם ביחס לאגרות הכשרות הכפולות שיידרשו בעלי העסקים לשלם.

דוח מבקר המדינה 2008 (59 עמ' 1004) מתייחס להצעה דומה, והיא תחרות במתן כשרות בין רבנויות:

"לדעת מבקר המדינה, הענקת שירותי כשרות על ידי רבנויות מקומיות מחוץ לתחומיהן פוגעת בסמכות הרבנויות המקומיות שבתחומיהן מצויים בתי העסק ומכבידה על בתי העסק משום שהם נאלצים להחזיק בכמה הכשרים - של הרבנות המקומית ושל רבנויות אחרות. כיוון שהתעודות השונות ניתנות תמורת תשלום של בעלי העסקים, סביר להניח שהם לא יישאו לבדם בעלות הנוספת ויגלגלו אותה על הצרכנים."

החשש: כפל כשרויות כדי להגיע לעוד לקוחות.
משלמים לכמה תאגידיים - המנות יהיו יקרות יותר.

מסקנות

לאור הנתונים הנ"ל, נמצא כי השתתפות מדינת ישראל בעלויות הרבנים, מפקחי הכשרות ומנהלי מחלקות הכשרות במועצות הדתיות מוזילה הוזלה של ממש את העלויות שלא נגבות מבתי העסק בפועל. במקרה של הפרטת מערכת הכשרות, כלל העלויות שמושלמות ע"י המדינה יחולו ישירות על בתי העסק, ואלה יאלצו לשאת בעלויות כשרות גבוהות הרבה יותר. זאת בנוסף להוצאות גבוהות מאוד בגין פיטורי עובדים, צורך בכפל כשרויות והפחתת מספר שעות ההשגחה בכל עסק, כך על פי הרפורמה.

ישנו חשש ניכר, שמעבר לעליית המחירים שתגרור בעקבותיה הפרטת הכשרות, היא עלולה להמאיס את הכשרות על הציבור, ובעלי עסקים רבים יבחרו לוותר על הכשרות שעלויותיה גבוהות כל כך.